

*Prof. dr Vesna NIKOLIĆ-RISTANOVIĆ*¹ *Orginalni naučni rad*
UDK: 343.85:343.431(497.11)
Primljeno: 18. novembra 2011. god.

ŠTA ZNAMO O TRGOVCIMA LJUDIMA U SRBIJI: POSTOJEĆI PODACI I NJIHOV ZNAČAJ ZA KREIRANJE ADEKVATNE POLITIKE SUZBIJANJA I PREVENCIJE

Rad ima za cilj da, kroz analizu raspoloživih podataka o trgovcima ljudima u Srbiji, doprinese proširivanju ograničenih saznanja o njima. Slika o trgovcima ljudima koja se dobija iz različitih izvora podataka u Srbiji upoređena je sa slikom dobijenom iz podataka iz drugih zemalja u razvoju. Takođe, namera rada je i da analizira podatke o trgovcima ljudima koji se mogu dobiti iz različitih izvora u Srbiji, i da utvrdi šta možemo saznati iz njih i kog kvaliteta su raspoložive informacije. Najzad, autorka nastoji da identifikuje moguće implikacije kvaliteta podataka o trafikerima na kreiranje adekvatne politike suzbijanja i prevencije.

Ključne reči: trgovci ljudima, Srbija, zemlje u razvoju, podaci o kriminalitetu, kriminalna politika.

1. Uvod

Cilj ovog rada je da, kroz analizu raspoloživih podataka o trgovcima ljudima u Srbiji, doprinese proširivanju postojećih ograničenih saznanja o njima, kao i

1 Rad je prezentiran na 11. godišnjoj konferenciji Evropskog kriminološkog društva u Vilniusu (Litvanija), koja je održana od 21. do 24. septembra 2011. godine, i predstavlja rezultat rada autorke na projektu „Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova efikasnih mera za njegovo suzbijanje i prevenciju“, br. 179044, koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije. Rukovoditeljka projekta je prof. dr Vesna Nikolić-Ristanović.

da utvrdi šta možemo saznati iz njih i kog kvaliteta su informacije koje ti podaci sadrže. U tu svrhu, analizirala sam rezultate prethodnih istraživanja i sprovela dodatno istraživanje o trgovcima ljudima u Srbiji. Pored toga, analizirala sam i podatke Zavoda za statistiku Republike Srbije koji se odnose na period od 2004. do 2009. godine.

Istraživanje je sprovedeno prikupljanjem podataka iz 16 pravnosnažnih presuda koje su izrečene u okružnim i opštinskim sudovima u severnoj, južnoj i centralnoj Srbiji. Presude je prikupljalo Viktimološko društvo Srbije tokom 2009. i 2010. godine, u okviru nekoliko istraživačkih projekata. Ove presude su sadržale podatke o 45 osuđenih trafikera kojima je pravnosnažna presuda izrečena u periodu 2004-2009. godine, a koji su ušli u uzorak ovog istraživanja. Prema zvaničnim statističkim podacima, ovih 45 trafikera čine 53% svih osuđenih trafikera u Srbiji u ovom periodu. Analiza sudskih presuda pretežno je bila fokusirana na socio-demografske karakteristike trafikera, karakteristike krivičnog dela u čije izvršenje je bio uključen i izrečene krivične sankcije, kao i na osnovne informacije o žrtvama. Podaci su prikupljeni putem upitnika koji je posebno napravljen za potrebe ovog istraživanja. Upitnik je sadržao pitanja kojima su prikupljeni sledeći podaci: o socio-demografskim obeležjima trafikera (polu, uzrastu, državljanstvu, etničkoj pripadnosti, bračnom i porodičnom statusu, obrazovanju, radnom statusu, zanimanju i prethodnoj osuđivanosti), o vrsti trgovine ljudima i poziciji Srbije (kao zemlje porekla, tranzita i/ili destinacije), o žrtvama, ulozi trafikera i vrsti eksploatacije, saučesništvu i izrečenoj krivičnoj sankciji. Prikupljeni podaci su obrađeni uz pomoć SPSS-a (statističkog paketa za istraživače u društvenim naukama). Metodologija primenjena u ovom istraživanju, iako korisna s obzirom da zvanične statistike i sudske presude sadrže podatke o trafikerima do kojih je na druge načine teško doći (naročito za veći broj trafikera), ima izvesna ograničenja. Glavno ograničenje proizilazi iz činjenice da prikupljeni podaci sadrže informacije samo o onim trafikerima koji su poznati krivičnopравnom sistemu. Shodno tome, ti podaci mogu u većoj meri biti pokazatelj efikasnosti krivičnopравnog sistema nego samog fenomena trgovine ljudima.

Podaci o trgovcima ljudima u Srbiji su poređeni sa dostupnim rezultatima iz drugih zemalja u razvoju, posebno sa Balkana, pri čemu su identifikovane i sličnosti i razlike. Druge zemlje u razvoju su odabrane za uporednu analizu zbog sličnosti u pogledu socio-ekonomskog razvoja i pozicije na putevima trgovine ljudima. Najzad, ukazano je na količinu i kvalitet informacija o trgovcima ljudima koje se mogu dobiti iz različitih izvora u Srbiji, kao i na implikacije kvaliteta podataka o trafikerima na kreiranje adekvatne kriminalne politike.²

2 Osnovu ovog teksta predstavljaju podaci izneti i analizirani u radu Nikolić-Ristanović, V. (2011) »Human traffickers in Serbia«. u: Antonopoulos, G.A., Groenhuijsen, M., Harvey, J., Kooijmans, T., Maljevic, A. & von Lampe, K. (ur) *Usual and Unusual Organising Criminals in Europe and Beyond: Profitable Crimes, from Underworld to Upperworld*. Apeldoorn/Antwerpen/Portland: Maklu, str.173-187. Osnovna analiza iz tog rada je dalje unapređena u smislu evaluacije kvaliteta podata-

2. Šta možemo saznati o trgovcima ljudima iz dosadašnjih istraživanja u Srbiji i drugim zemljama u razvoju?

Dosadašnja istraživanja o trgovini ljudima u Srbiji su uglavnom zasnovana na kvalitativnim podacima prikupljenim putem intervjua sa licima koja su na neki način bila u kontaktu sa žrtvama, uključujući policajce, tužioce, socijalne radnike, sudije i novinare. Ta istraživanja su, pored informacija o žrtvama, pružila i neke podatke o trgovcima ljudima. Na primer, rezultati prvog istraživanja o trgovini ljudima (ženama, decom i muškarcima) koje je realizovalo Viktimološko društvo Srbije 2003. godine (Nikolić-Ristanović i dr., 2004, 166-167) ukazuju da su trgovci ljudima mahom muškarci između 30 i 50 godina starosti. Isto istraživanje takođe pokazuje da su oni koji prebacuju, kupuju i prodaju žrtve uglavnom mlađe osobe (mlađi od 25 godina) koje već imaju kriminalni dosije. Podaci prikupljeni putem intervjua takođe ukazuju da su mnogi trafikeri žene (naročito u slučajevima trgovine ženama), i to uglavnom u ulozi onih koji namamljuju žrtve jer „žrtve veruju ženama”. Žene su takođe i pomagačice, organizatorke „posla“, obavljaju transport ljudi preko granice ili su zadužene za tehnički deo posla (obezbeđivanje falsifikovanih dokumenata i smeštaja). Pored toga, bračni parovi (muškarci i žene) ponekad se pojavljuju zajedno u ulozi onih koji namamljuju žrtve, naročito u slučajevima trgovine ženama. Slično, prema istraživanju koje je realizovala Surtees, namamljivači za rad i prosjačenje u Srbiji su podjednako i muškarci i žene (Surtees, 2005, 508).

Prema podacima pomenutog istraživanja Viktimološkog društva Srbije većina trgovaca ljudima su bili državljani Državne zajednice Srbije i Crne Gore³. Oni su bili namamljivači, kao i vlasnici restorana, barova i drugih sličnih ugostiteljskih objekata u kojima su žrtve držane i eksploatisane, obično privremeno, pre nego što su transportovane u zemlju destinacije. Takođe, državljani Srbije i Crne Gore pojavljivali su se i u ulozi vlasnika transportnih kompanija ili taksista. Prema izjavama ispitanika u navedenom istraživanju, strani državljani su takođe bili uključeni u lanac trgovine ljudima (posebno kada se radi o regrutovanju žrtava u zemlji porekla i njihovom transportu kroz Srbiju). Strani državljani koji se pominju su: Rumuni, Albanci, Rusi, Ukrajinci, Moldavci, Bosanci, Bugari, Mađari, nersrpski i necrnogorski Romi, Makedonci, Avganistanci, Turci, ali i državljani zemalja Zapadne i Centralne Evrope: Italijani, Austrijanci, Nemci, Francuzi, Slovaci i Česi (Nikolić-Ristanović i dr., 2004, 166).

ta podataka iz različitih izvora i njihovog značaja za kreiranje adekvatne kriminalne politike. Autorka želi da se zahvali Ljiljani Stevković, istraživačici Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja na pomoći u prevodu navedenog rada na srpski jezik.

3 U vreme istraživanja ovo je bilo ime države. Kasnije je zajednica podeljena na dve države, Srbiju i Crnu Goru.

Istraživanjem o trgovini muškarcima u Srbiji, koje je takođe realizovalo Viktimološko društvo Srbije (Ćopić, 2009) na osnovu iste metodologije kao istraživanje o trgovini ljudima iz 2003. godine, došlo se do podataka o ukupno 83 osobe koje su u periodu od 2003-2007. godine bile uključene u 52 slučaja trgovine odraslim i maloletnim muškarcima. Sociodemografske karakteristike trgovaca muškarcima pokazuju da su 90% njih osobe muškog pola. To su mahom osobe između 25 i 40 godina starosti, porodični ljudi, odnosno u braku su i imaju decu. Većina trgovaca ljudima identifikovanih u ovom istraživanju su državljani Srbije, mada je istraživanjem otkriven i manji broj stranih državljana koji su identifikovani kao trgovci muškarcima. Strani državljani trgovci muškarcima u Srbiji, prema rezultatima pomenutog istraživanja su državljani Nemačke, Jordana, Pakistana, Makedonije, Bugarske, Malte i Crne Gore⁴. Trgovci ljudima su osobe nižeg obrazovnog nivoa – osnovna, srednja škola ili zanat. Zanimanje osoba uključenih u lanac trgovine muškarcima je u skladu sa njihovim nivoom obrazovanja: poljoprivrednici, taksisti, ugostitelji i automehaničari.

Prema rezultatima istog istraživanja (Ćopić, 2009, 107-109), za razliku od trgovine odraslim muškarcima, u slučajevima trgovine dečacima žene se javljaju u ulozi izvršiteljki u nešto većem broju slučajeva (npr. majke, bake, i sl.). Međutim, njihove žrtve su retko samo dečaci, već su to češće maloletnici oba pola. Pored toga, trgovci dečacima su većinom osobe romske nacionalnosti, dok je među trgovcima odraslim muškarcima veliki procenat osoba albanske nacionalnosti sa teritorije Kosova i Metohije ili južne Srbije.

Druga studija objavljenja u 2009. godini (Mijalković) ukazuje da među trgovcima maloletnim licima oba pola ključnu ulogu imaju članovi primarne ili šire porodice, dok su u slučajevima trgovine odraslim muškarcima trafikeri ili osobe nepoznate žrtvi ili osobe sa kojima žrtve ostvaruju određene socijalne kontakte, poput poznanika i prijatelja.

U slučajevima trgovine dečacima počinioci su uglavnom imali ulogu eksploatatora i onih koji prodaju ili predaju dečake drugim licima za dalju eksploataciju. Međutim, u slučajevima trgovine odraslim muškarcima (i dečacima koji su žrtve trgovine ljudima u grupi sa odraslim muškarcima) trafikeri su uglavnom u ulozi otmičara i lica koji prevoze žrtve, potom onih koji obezbeđuju smeštaj žrtava i prevođenje preko državne granice, kao i vrbovanje, dok rede imaju ulogu eksploatatora. Interesantno je da su većina onih koji su identifikovani kao trgovci odraslim muškarcima ili grupama odraslih i maloletnih muškaraca po zanimanju taksisti ili vozači koji su često angaživani *ad hoc* (Ćopić, 2009, 108).

Istraživanje o trgovini muškarcima u Srbiji (Nikolić-Ristanović, 2009, 153) ukazuje na to da je u većini slučajeva bilo po nekoliko lica koja su bila izvršioци trgovine odraslim i/ili maloletnim muškarcima. To su najčešće dve osobe (u 16

4 2006. godine Crna Gora je postala samostalna država.

slučajeva ili 57,1%), dok su slučajevi sa više izvršilaca znatno ređi. Međutim, ni jedan od identifikovanih slučajeva trgovine muškarcima nije od strane državnih organa tretiran kao slučaj organizovanog kriminala tako da nije bio u nadležnosti Specijalnog odeljenja za organizovani kriminal Okružnog suda u Beogradu, iako se u nekim slučajevima u presudi navodi da je optuženi izvršio krivično delo u okviru kriminalne organizacije (Ćopić, 2009, 107-109).

Istraživanje o trgovini muškarcima je takođe identifikovalo razlike između nižeg i srednjeg nivoa⁵ trafikera (Nikolić-Ristanović, 2009, 153). Podaci dobijeni iz intervjua sa trafikerima koji su u zatvoru pokazuju da muškarci na srednjem nivou vrše ulogu organizovanja namamljivanja ili prevoza, dok su i muškarci i žene na srednjem nivou vlasnici barova, odnosno bordela. Na nižim organizacionim nivoima, muškarci su bili namamljivači, vozači, vođači, ili su iznajmljivali kuće ili stanove za privremeni boravak migranata tokom njihovog transfera, dok su žene uglavnom uključene u namamljivanje. Rezultati istraživanja pokazuju da se kod trafikera koji obavljaju zadatke na najnižim nivoima kriminalnog preduzeća učestvovanje u vršenju trgovine ljudima javlja kao deo kontinuirane potrage za poslom na neformalnom tržištu rada. Sa druge strane, oni koji su na višim nivoima trgovinom ljudima se bave sa ciljem održavanja stabilne i raznovrsne kriminalne karijere. Ljudi angažovani u lancu trgovine na nižim nivoima često se suočavaju sa nestabilnošću zaposlenja, „rade sve i svašta” i imaju materijalne probleme neposredno pre prihvatanja posla u lancu trgovine ljudima. Oni su prihvatili *ad hoc* poslove koje im je ponudio neko koga poznaju, ili su pak, pored uključenosti u kriminalne aktivnosti, obavljali i legalne poslove sa pola ili celim radnim vremenom. Osim toga, neki trafikeri koji su na niskom nivou u kriminalnom preuzeću nisu ostvarivali zaradu – na primer, žene koje su bile primorane da svoju zaradu predaju svojim partnerima⁶.

Isto istraživanje je takođe identifikovalo razlike u načinu kako trafikeri na niskom i srednjem nivou percipiraju svoju kriminalnu aktivnost. Tako trafikeri sa nižeg nivoa svoje aktivnosti nisu smatrali kriminalnim, već kao deo svog posla. Nasuprot njima, trafikeri koji su imali više pozicije su sebe jasno percipirali kao kriminalce koji ne mogu da odole iskušenju da iskoriste ilegalnu priliku da zarade novac. Oni su lako priznali da su na taj način zaradili mnogo novca, kao i da im je

5 Prema Schloenhardt (1999, 218) istraživanja su identifikovala dve ključne pozicije članova kriminalnog preduzeća, u zavisnosti od posla koji obavljaju i njihovog obrazovanja i veština koje poseduju: organizator/investitor-sposobna osoba koja ulaže novac u trgovinu ljudima i nadgleda njeno funkcionisanje, i osobe na nižim pozicijama koje su uključene u različite kriminalne aktivnosti i dolaze u direktan kontakt sa žrtvama. Istraživanje trgovine muškarcima u Srbiji identifikovalo je treću grupu pojedinaca koji pripadaju srednjem rukovodećem nivou. Sve ovo čini kriminalno preduzeće veoma sličnim legalnom preduzeću (Nikolić-Ristanović, 2009, pogledati takođe Europol, 2006).

6 Za više detalja o razlikama između trafikera na različitim nivoima pogledati Nikolić-Ristanović (2009).

to obezbedilo kasniju finansijsku sigurnost. Takođe, oni su ulagali veći napor da istraživačima objasne metode koje su koristili da izbegnu privođenje, nego što su se trudili da opravdaju svoje ponašanje (Nikolić-Ristanović, 2009, 132).

Istraživački podaci o trgovcima ljudima u Srbiji su uglavnom na sličan način ograničeni u pogledu raspoloživih informacija, kao i dostupni podaci o trgovcima ljudima u drugim zemljama u razvoju, poput Indije, Kenije, Belorusije i Ukrajine, kao i u zemljama jugoistočne Evrope (Surtees, 2005; Surtees, 2008a, 2008b; Sankar, 2004; The CRADLE, 2006; Vlad, 2006). Kao i u Srbiji, u većini zemalja muškarci preovlađuju među trgovcima ljudima. Međutim, u nekim zemljama, poput Indije, Moldavije i Rumunije, zastupljenost oba pola među trafikerima je približno jednaka (Sankar, 2004; Surtees, 2005; Vlad, 2006), dok u Bosni i Hercegovini i Makedoniji žene čine polovinu svih namamljivača (Surtees, 2008a). Pored toga, žene kao namamljivači su mnogo više prisutne u Moldaviji, Rumuniji i Ukrajini nego u Srbiji (Surtees, 2005, 126).

Slično kao u Srbiji, kvantitativno istraživanje u Keniji, sprovedeno putem 510 intervjua sa žrtvama, pokazalo je da je većina njihovih trafikera bilo uzrasta od 30-50 godina (The CRADLE, 2006). Međutim, rezultati istraživanja realizovanog u Indiji (Sankar, 2004, 143) pokazuju da je gotovo trećina trafikera (64,3%) pripadala starosnoj grupi 26-40 godina. Neki od njih (12%) bili su prilično mladi, odnosno između 18 i 25 godina starosti.

Prema rezultatima indijskog istraživanja, preko 60% trafikera su pismeni, sa 22.5% njih koji imaju srednjoškolski ili viši nivo obrazovanja. Oko 56% trgovaca ljudima su u braku, dok je četvrtina njih neoženjeno. Ostali su razvedeni, udovci/ice ili žive razdvojeni od partnera/ke. Većina njih ima veliku porodicu: 47.5% se izjasnilo da živi u porodici sa 5 ili više članova. Takođe, većina trafikera identifikovanih ovim istraživanjem ili su bili deo, ili su imali veze sa svetom komercijalne seksualne eksploatacije pre ulaska u svet trgovine ljudima, pri čemu je znatan broj bio žrtva komercijalne seksualne eksploatacije, ili su bili posrednici ili makroi. Veliki deo čine starije žene koje su izgubile svoj posao u bordelima. Podaci o prethodnom zanimanju drugih ispitanika pokazuju razna zanimanja, kao što je stolar, vozač, poljoprivrednik, radnik, krojač, trgovac, kondukter, automehaničar, kućna posluga, čuvar u bordelu, itd. 35% su vlasnice bordela čije su intimne veze sa trafikerima dovele do toga da i same budu uključene u trgovinu ljudima (Sankar, 2004, 143). Slično tome, u Moldaviji su žene namamljivači često bivše ili trenutne žrtve trgovine ljudima koje su bile prinuđene od strane svojih trafikera da vrbuju druge žene. Ženama je često obećavano da će biti slobodne ukoliko budu mogle da pronađu nekog (ili više osoba) ko bi mogao da ih zameni. U nekim slučajevima one su oslobođene nakon što su pronašle nove žrtve, dok u drugim nisu. Ovakva strategija korišćenja bivše žrtve kao namamljivača je efikasna budući da trafikeri saučesništvo žrtve u procesu namamljivanja koriste kao mehanizam kontrole.

Prema CPTW u Moldaviji, mnogi optuženi i osuđeni trafikeri (oko 50%) su i sami bili žrtve trgovine ljudima (Surtees, 2005).

Slično kao u Srbiji, većina trgovaca ljudima u drugim zemljama jugoistočne Evrope su državljani svojih ili susednih zemalja (Surtees, 2005), iako ima i onih koji su strani državljani. Takođe, identifikovana je interesnička saradnja između kosovskih Albanaca i makedonskih kriminalaca koji prevoze strance između Kosova i Makedonije. U bivšoj Jugoslaviji bliska saradnja između organizovanih kriminalnih grupa različite nacionalne i etničke pripadnosti postoji još od sukoba 1990-ih godina (Surtees, 2008a). Rezultati koji se odnose na trgovinu muškarcima u Belorusiji i Ukrajini pokazuju da su u 2004. godini sve žene namamljivači bile Ruskinje. U 2005. godine žene namamljivači su bile ili iz Belorusije, Poljske, Rusije, ili nepoznatog porekla, dok su muškarcima namamljivači poreklom iz Azerbejdžana, Jermenije, Belorusije, Izraela i Turske. U 2006. godini žene namamljivači su bile iz Belorusije, Moldavije i Litvanije. Muškarcima namamljivači su prvenstveno bili iz Belorusije (83), u manjoj meri iz Rusije (37) i u nekoliko slučajeva iz Jermenije, Azerbejdžana, Koreje i Ukrajine. Između 2004. i 2006. godine sve žene namamljivači u Ukrajini su bile Ukrajinke (Surtees, 2008b).

3. Trgovci ljudima u Srbiji prema podacima Republičkog zavoda za statistiku

Analizom su obuhvaćeni podaci Republičkog zavoda za statistiku o prijavljenim, optuženim i osuđenim licima (maloletna i punoletna) od 2004. godine (godinu dana nakon što je trgovina ljudima uvedena kao krivično delo) do 2009. godine. Od 2004. godine krivične prijave su podnete prema 367 lica, od kojih su 364 bili punoletni i 3 su bili maloletnici. Broj optuženih i osuđenih lica je znatno manji. Od uvođenja trgovine ljudima kao krivičnog dela do 2009. godine u Srbiji je optuženo 96 osoba (95 punoletnih i jedna maloletna), dok je 84 osuđeno (83 punoletne i jedna maloletna).

Tabela 1. Prijavljena, optužena i osuđena lica u Srbiji za period 2004-2009. godine

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Ukupno
Prijavljeni	69	68	54	71	51	54	367
Optuženi	4	11	18	23	17	23	96
Osuđeni	2	9	13	21	17	22	84

Kao što se vidi iz tabele 1. od uvođenja krivičnog dela trgovine ljudima, broj prijavljenih lica za trgovinu ljudima pokazuje tendenciju pada. Međutim, sa druge strane, broj optuženih, a naročito osuđenih lica ima tendenciju rasta. Kako ovo znači da broj prijavljenih trafikera, tj. onih protiv kojih je policija podigla krivičnu prijavu i prosledila tužilaštvu, pokazuje trend opadanja, podaci mogu ukazivati na smanjenje efikasnosti policije u prikupljanju dokaza o slučajevima o kojima imaju informacije. Sa druge strane, podaci o broju optuženih i osuđenih trafikera sugerišu povećanu efikasnost tužilaca i sudija koja se ogleda u uspešnom procesuiranju slučajeva trgovine ljudima.

Većina prijavljenih, optuženih i osuđenih lica su punoletni muškarci, mada ima i žena i maloletnika. U ovom periodu je prijavljen, optužen i osuđen mali broj maloletnika: jedan maloletnik je prijavljen u 2007. godini za trgovinu decom radi usvojenja, i dvoje u 2009. godini za trgovinu ljudima, dok je samo jedan optužen i osuđen za trgovinu decom radi usvojenja.

Međutim, broj prijavljenih, optuženih i osuđenih žena je znatan u poređenju sa brojem maloletnika. Od 71 lica prijavljenog u 2007. godini 17 je žena, a od 39 u 2008. godini 12 su žene⁷. To znači da žene čine između jedne trećine i jedne četvrtine prijavljenih lica. Slična polna struktura postoji i među optuženim i licima osuđenim za trgovinu ljudima. Međutim, zanimljivo je da je broj muškaraca i žena optuženih i osuđenih za trgovinu decom radi usvojenja gotovo jednak (3 žene i 4 muškarca). Ovi podaci mogu ukazivati na to da su žene češće uspešno optužene za trgovinu decom radi usvojenja nego za trgovinu ljudima.

Većina osuđenih trafikera osuđeni su na kaznu zatvora, 58 ili 69%, dok je 26 (31%) osuđeno na uslovnu kaznu. Većina zatvorskih kazni bile su kratkog trajanja, tj. kraće od 3 godine. Maksimalna kazna izrečena u ovom periodu, prema statističkim podacima, bila je između 3 i 5 godina.

4. Podaci o trgovcima ljudima sadržani u sudskim presudama

4.1. Ko su trgovci ljudima u Srbiji?

4.1.1. Pol i starost trgovaca ljudima

Prema podacima iz uzorka sudskih presuda koje su analizirane, većina lica osuđenih za trgovinu ljudima su bili muškarci (77,8%). Žene su mnogo manje zastupljene i one čine nešto manje od četvrtine svih osuđenih lica (22,2%). U pogledu uzrasta, najzastupljenija je grupa mladih osoba između 25 i 35 godina. Oni čine 46,5% svih lica osuđenih za trgovinu ljudima. Druga po veličini starosna grupa je

⁷ Podaci prema polu nisu bili dostupni za 2009. godinu u vreme pisanja rada.

ona između 35 i 45 godina, odnosno osobe srednjeg životnog doba koje čine 34,9% svih osuđenih trafikera. 9,3% osuđenih trafikera je između 18 i 25 godina starosti, a 7% između 45 i 57 godina. Konačno, oni stariji od 57 godina čine samo 2,3% osuđenih trgovaca ljudima.

4.1.2. Državljanstvo i etnička pripadnost

Većina osuđenih trafikera su državljani Srbije (88,9%). Samo 6,7% su iz drugih država bivše Jugoslavije (Makedonije i Bosne i Hercegovine), a 4,4% su državljani Zapadne Evrope, odnosno Nemačke.

Tabela 2. Državljanstvo trafikera

Državljanstvo	Broj	Procenat
Srbija	40	88,9%
Makedonija i BiH	3	6,7%
Zapadna Evropa	2	4,4%
Ukupno	45	100%

Međutim, etnička pripadnost osuđenih državljana Srbije je mnogo raznovrsnija, sa najvećom procentualnom zastupljenošću Roma (26,7%). Druga najveća etnička grupa su Bošnjaci (17,7%), uglavnom iz regiona Sandžaka i Srbi (13,4%). Albanci (sa Kosova i iz Južne Srbije) čine 11,1%.

Tabela 3: Etničko poreklo trafikera koji su državljani Srbije

Etničko poreklo	Broj	Procenat
Srbi	6	13,4%
Bošnjaci	8	17,7%
Romi	12	26,7%
Albanci	5	11,1%
Nisu državljani Srbije	5	11,1%
Nepoznato	9	20%
Ukupno	45	100%

Međutim, važno je napomenuti da znatan broj presuda nije sadržao podatke o etničkoj pripadnosti (20%).

4.1.3. Bračni i porodični status

Većina osuđenih trafikera iz uzorka žive sa svojim partnerima u braku ili vanbračnoj zajednici (55,6%). 35,6% njih su neoženjeni/neudati, dok je 4,4% razvedeno. Oko polovine osuđenih trafikera iz uzorka ima decu (51,1%).

Obrazovanje, radni status i zanimanje

Obrazovni nivo osuđenih trgovaca ljudima je prilično nizak. 26,7% nije završilo osnovnu školu dok 31,1% ima završenu samo osnovnu školu. Samo 28,9% je završilo srednju školu ili tri godine zanata, dok niko nema fakultetsku diplomu. Jedan osuđeni trafikler je bio student. Zanimanje takođe oslikava nizak obrazovni nivo lica osuđenih za trgovinu ljudima. Prema zanimanju najviše je zastupljena grupa radnika (26,2%) i onih bez zanimanja koji čine 15,2%. Međutim, među trafikerima je bilo i onih koji su, kako se navodi u presudama, bili konobari/konobarice, trgovci, vozači, frizerke, domaćice, slikari, hemijski tehničari, itd.

Ne iznenađuje što je procenat nezaposlenih trafikera veoma visok (46,7%). Pored toga, za 28,9% osuđenih trgovaca ljudima u presudi nije bilo podataka o zaposlenju. Stoga je moguće da među trafikerima za koje ne postoje podaci ima nezaposlenih, i da je ukupan broj nezaposlenih trafikera mnogo veći.

4.1.4. Prethodna osuđivanost

Niko iz analiziranog uzorka nije ranije bio osuđivan za trgovinu ljudima. Takođe, većina njih nije ranije osuđivana za druga krivična dela (62,2%). Međutim, oko trećine je ranije osuđivano, pri čemu je većina osuđivana nekoliko puta (76,4%). Većina ranije osuđivanih, osuđivana je dva puta (6 ili 46%). Ostali su imali između 3 i 6 osuda. Većina trafikera ranije je osuđivana zbog imovinskih krivičnih dela, dok je nekoliko njih osuđivano zbog nasilnih krivičnih dela, poput silovanja (1) i nanošenja telesnih povreda (4). Neki od starijih trgovaca ljudima bili su pre dužeg vremena, 1980-ih godina, osuđivani zbog imovinskih krivičnih dela. Zbog kratkog vremena od uvođenja krivičnog dela trgovine ljudima i malog broja do sada osuđenih trafikera, teško je dati pouzdanu interpretaciju ovih podataka.

4.2. Šta trgovci ljudima u Srbiji rade?

4.2.1. Vrsta trgovine ljudima i položaj Srbije

Trafikeri su najčešće osuđivani za unutrašnju trgovinu ljudima (53,3%), što znači da su se sve faze odvijale unutar granica Srbije. 46,7% trafikera je osuđeno zbog transnacionalne trgovine ljudima, od čega se ona u 16,6% slučajeva odvijala na teritoriji zemalja bivše Jugoslavije. Ni jedan trgovac ljudima nije osuđen i za unutrašnju i za transnacionalnu trgovinu ljudima.

4.2.2. Žrtve, uloga trafikera i vrsta eksploatacije

Srbija je zemlja porekla žrtava u 26,7% slučajeva, dok je za 20% trafikera Srbija bila zemlja tranzita. Većina trgovaca iz uzorka je trafikovala maloletna lica, odnosno decu i maloletnike oba pola (33,3%). 26,7% je trafikovalo samo muškarce, dok je 22,2% trafikovalo samo odrasle žene. Ostatak trgovaca ljudima (17,8%) je trafikovao i maloletne i punoletne ženske osobe. Broj (identifikovanih) žrtava po osuđenom trafikeru varira od jedne do 16. Više od trećine trafikera je bilo uključeno u trgovinu više od 5 žrtava (35,6%). Broj onih koji su trafikovali samo jednu žrtvu je identičan (35,6%). 28.9% trgovaca ljudima bilo je uključeno u trgovinu 3 do 5 žrtava, dok je 4,4% trafikera bilo uključeno u trgovinu dve žrtve.

Tabela 4. Broj žrtava po osuđenom trafikeru

Broj žrtava	Broj	Procenat
1	16	35.6%
2	2	4,4%
3-5	13	28,9%
Više od 5	14	35.6%
Ukupno	45	100%

Najviše trafikera bilo je uključeno u vrbovanje, čuvanje žrtava pre transporta i njihovu prodaju (35,6%). 17,8% je bilo uključeno u prevoz žrtava, i 6.7% u njihovu eksploataciju. Međutim, pored toga, 24,4% trafikera je bilo uključeno u dve ili tri faze trgovine ljudima. Mali procenat osuđenih trafikera je imao rukovodeću ulogu: 11,1% su bili odgovorni za organizovanje ili vrbovanja ili prevoza, dok su 4,4% bili organizatori celokupne kriminalne aktivnosti. U većini identifikovanih slučajeva trgovina ljudima je imala za cilj seksualnu eksploataciju (46,7%), dok su prosjačenje (15,6%) i radna eksploatacija (11,1%) manje prisutni. U dva slučaja trafikeri su imali nameru samo da prodaju žrtvu kako bi u zamenu za to dobili novac. Pored toga, u slučajevima u kojima je Srbija zemlja tranzita, vrsta eksploatacije nije poznata. U ovim slučajevima sudije su uzimale u obzir činjenice koje dokazuju da su trafikeri zloupotrebili tešku situaciju žrtava.

4.3. Kako trafikeri u Srbiji deluju i kakve sankcije im se izriču?

4.3.1. Saučesništvo

Kao što se moglo očekivati, većina slučajeva trgovine ljudima je izvršena u saučesništvu i od strane organizovane grupe u kojoj je svako imao utvrđene

dužnosti (91,1%). Takođe, 6,7% trgovaca ljudima je krivično delo izvršilo samostalno, odnosno nisu imali saučesnika.

Većina trafikera je izvršila krivično delo kao deo grupe od 3 do 5 kriminalaca (40%). 22,2% njih je deo grupe od više od 10 trgovaca ljudima, dok je 15,6% imalo samo jednog saučesnika, koji je najčešće bio saizvršilac ili pomagač/podstrekač.

Tabela 5: Broj saučesnika

Broj saučesnika	Broj	Procenat
1	7	15,6%
2	3	6,7%
3-5	18	40%
5-10	3	6,5%
Više od 10	10	22,2%
Nema saučesnika	3	6,7%
Nema informacije	1	2,2%
Ukupno	45	100%

31,1% trafikera je izvršilo krivično delo kao deo kriminalne grupe sastavljene od njihovih rođaka i/ili partnera. Isti procenat trafikera je bio deo grupe koja nije imala porodične veze. Saučesnici 17,8% trafikera su bili i rođaci/partneri i osobe sa kojima nisu bili u srodstvu. Kriminalne grupe sastavljene od srodnika i parova su uglavnom bile uključene u trgovinu maloletnim licima. Većina, ili 44,4% trafikera su bili muškarci koji su izvršili krivično delo zajedno sa drugim muškarcima, dok je 42,2% bilo deo muško-ženske grupe koja je takođe uključivala partnere. Samo 4,4% trafikera su bile žene koje su krivično delo izvršile u saizvršilaštvu sa drugim ženama.

4.3.2. Sankcije

Većina osuđenih trafikera je osuđeno na kaznu zatvora (95,6%). Ostali su (4,4%) osuđeni na uslovnu kaznu. Većina trgovaca ljudima je osuđena na kaznu zatvora u trajanju od 2 do 4 godine (40%), dok je 26,7% osuđeno na 1 do 2 godine zatvora. 13,4% je osuđeno na zatvor u trajanju do 1 godine, od čega je 66,6% osuđeno na manje od 6 meseci zatvora.

Tabela 6: Sankcije

Sankcije	Broj osuđenih lica	Procenat
Uslovna osuda	2	4,4%
Kazna zatvora do 6 meseci	4	9%
Kazna zatvora od 6 do 12 meseci	2	4,4%
Kazna zatvora od 1 do 2 godine	12	26,7%
Kazna zatvora od 2 do 4 godine	18	40%
Kazna zatvora od 4 do 6 godina	5	11,1%
Kazna zatvora od 6 do 10 godina	2	4,4%
Ukupno	45	100%

11,1% trafikera je osuđeno na kaznu zatvora u trajanju od 4 do 6 godina. Najmanji broj je osuđen na kaznu zatvora dužu od 6 godina. Tačnije, samo dva ili 4,4% trgovaca ljudima je osuđeno na kaznu zatvora u trajanju između 6 i 10 godina. Iako je većina trafikera osuđena na kaznu zatvora oko ili ispod zakonskog minimuma, sankcije izrečene trafikerima se mogu tretirati kao teže, imajući u vidu blagu sudsku politiku u Srbiji u kojoj preovlađuju uslovne kazne. Takođe, imajući u vidu da je među osuđenim trgovcima ljudima više od polovine onih koji su bili uključeni u namamljivanje i transport žrtava, dakle na nižem nivou u kriminalnoj organizaciji, čini se da je sudska politika proporcionalna ulozi koju su trafikeri imali u lancu trgovine.

4.4. Kakvu sliku o trafikerima daju podaci za Srbiju i u kakvom je ona odnosu sa slikom dobijenom o trafikerima u drugim zemljama?

Na osnovu izloženih podataka moguće je identifikovati osnovne sociodemografske karakteristike osoba uključenih u trgovinu ljudima u Srbiji i uporediti ih sa podacima o trafikerima u drugim zemljama u razvoju. Rezultati istraživanja pokazuju da su većina trgovaca ljudima u Srbiji muškarci. Ipak, važan nalaz je i da učešće žena nije zanemarljivo. Čini se da su žene uključene u trgovinu ženama i decom više od muškaraca, pri čemu je njihova šansa da budu optužene za trgovinu decom posebno velika. Međutim imajući u vidu rezultate mog istraživanja i rezultate istraživanja iz drugih zemalja u razvoju koji su prethodno prikazani, može se zaključiti da je učešće žena među trgovcima ljudima u Srbiji mnogo manje nego u drugim zemljama u razvoju, naročito u istočnoevropskim zemljama.

Kao i u drugim zemljama, i trgovci ljudima u Srbiji su većinom odrasli, mada ima i maloletnika koji su prijavljeni i optuženi. Međutim, procenat osuđenih maloletnika je mnogo niži nego u nekim zemljama u okruženju, poput Rumunije

(Vlad, 2006). Pored toga, svi raspoloživi podaci ukazuju da su trafikeri u Srbiji, kao i u drugim zemljama u razvoju, mlade i odrasle osobe srednjih godina. Ne iznenađuje to što su većina trgovaca ljudima državljani Srbije, mada su i državljani drugih zemalja takođe uključeni u trgovinu ljudima iz i kroz Srbiju. Romi čine najveću manjinsku etničku grupu među trgovcima ljudima. Posebno su zastupljeni u trgovini decom oba pola, uključujući prodaju sopstvene dece.

Trafikeri su osobe sa ili bez porodice, što je najverovatnije povezano sa dve dominantne uzrasne kategorije, pri čemu su mlađi trgovci ljudima najčešće neoženjeni/neudate i bez dece, dok su oni srednjih godina oženjeni/udate i imaju decu. Svi dostupni podaci ukazuju da su trgovci ljudima u Srbiji većinom nižeg obrazovnog nivoa i nezaposleni, sa zanimanjem koje odlikava njihov obrazovni nivo. Slično kao i u drugim susednim zemljama, poput Rumunije (Vlad, 2006), trafikeri su većinom osobe bez prethodnog kriminalnog dosijea, što ukazuje na privlačnost organizovanog kriminala kao tržišta rada za one ljude koji imaju probleme u nalaženju legalnog posla (Nikolić-Ristanović, 2009). Ipak, značajan broj njih je više puta osuđivano za imovinska krivična dela. Međutim, važno je napomenuti da prema dostupnim podacima ni jedan trafiker ranije nije bio uključen u seksualnu eksploataciju i u uzorku analiziranih presuda samo jedan trafiker je ranije osuđivan za silovanje. Ovi rezultati se razlikuju od rezultata dobijenih u Indiji, gde su većina trafikera ili bili deo ili su imali nekakve veze sa svetom komercijalne seksualne eksploatacije pre nego što su ušli u trgovinu ljudima, pri čemu je znatan broj njih bilo žrtva komercijalne seksualne eksploatacije, posrednik ili makro (Sankar, 2004, 143).

Podaci prikupljeni na osnovu sudskih presuda, posebno oni koji se odnose na ulogu trafikera i izrečenu krivičnu sankciju, ukazuju na postojanje dva tipa trafikera, kao i na preovlađivanje trafikera na nižem nivou među osuđenim licima. Shodno tome, analiza sudskih presuda je potvrdila rezultate prethodnih istraživanja koji su pokazali da među osuđenim trafikerima preovlađuju trafikeri uključeni u namamljivanje i prevoz, dok organizatori celokupnog kriminalnog biznisa uglavnog izbegavaju krivično gonjenje. Međutim, iako podaci iz sudskih presuda, kao i obično, više ukazuju na funkcionisanje krivičnog sistema nego na realnu situaciju, opravdano je smatrati da je mnogo više osoba uključeno u ulozu najobičnijih „radnika” nego kao „finansijeri” ili „rukovodioci” biznisa trgovine ljudima. Ovo je u skladu sa rezultatima koji se odnose na izrečene krivične sankcije. Većina izrečenih krivičnih sankcija su kratkotrajne kazne zatvora i uslovne osude. Duže zatvorske kazne se retko izriču i one su uglavnom rezervisane za trafikere srednjeg i visokog nivoa, ili za one sa dugom kriminalnom karijerom.

Moglo bi se zaključiti da trgovina ljudima predstavlja neproporcionalno veći rizik za trgovce ljudima koji ostvaruju malu materijalnu korist, a imaju ključnu ulogu „radnika“ u kriminalnom preduzeću, nego za one koji ostvaruju najveći prof-

it obavljajući „fine“ poslove organizatora. Dostupni podaci takođe ukazuju na prelazak trafikera u Srbiji sa transnacionalne na unutrašnju i regionalnu trgovinu ljudima kao očigledno manje rizične sa stanovišta krivičnog gonjenja. Naime, transnacionalna trgovina ljudima je postala mnogo rizičnija naročito nakon ulaska susednih zemalja u Evropsku uniju. Time su granice ovih zemalja bolje kontrolisane, što šanse da trafikeri budu uhvaćeni čini mnogo većim nego kod trgovine ljudima unutar Srbije i drugih zemalja bivše Jugoslavije.

Trgovci ljudima u Srbiji su većinom uključeni u trgovinu više od jedne žrtve, među kojima su većina deca. Međutim, ovi podaci mogu takođe sugerisati da su ovo trgovci koji su više prisutni među onima koji su osuđeni, tj. da su broj žrtava i njihov uzrast faktori koji utiču na uspešno procesuiranje slučajeva trgovine ljudima. To, drugim rečima, može da znači da je u ovim slučajevima lakše dokazati da je izvršeno krivično delo trgovine ljudima. Slično tome, može se zaključiti da je osnovni procesuirani tip trgovine ljudima trgovina ljudima u cilju seksualne eksploatacije, dok je nivo svesti i otkrivanja slučajeva trgovine ljudima povezan sa prosjačenjem i radnom eksploatacijom i dalje dosta nizak. Podaci iz presuda pokazuju da je, uprkos tome što je krivičnopravno tretiranje trgovine ljudima kao organizovanog kriminaliteta retko, većina trafikera bila deo velike organizovane grupe čiji članovi imaju tačno utvrđene dužnosti,. Kao što je Vlad komentarisao o sličnoj situaciji u Rumuniji, moguće je da problem proizilazi iz otežanog obezbeđivanja dokaza o postojanju takve organizovane grupe (Vlad, 2006).

5. Ocena količine i kvaliteta raspoloživih podataka o trgovcima ljudima u Srbiji

Primećena je velika razlika u kvalitetu i količini podataka koji se mogu dobiti iz različitih izvora, tj. iz podataka Republičkog zavoda za statistiku, prethodnih istraživanja i sudskih presuda.

Informacije koje se mogu dobiti od Republičkog zavoda za statistiku daju veoma malo podataka relevantnih za sticanje adekvatne slike o trgovcima ljudima. Posebno pada u oči odsustvo ili nepotpunost podataka, ne samo o izvršiocu, već i o žrtvama i načinu izvršenja. Pri tome, kod ovog krivičnog dela, zbog mogućnosti postojanja različitih oblika, načina izvršenja i velikog broja žrtava, ovi podaci su od većeg značaja nego kod drugih krivičnih dela. Na primer, iz zvaničnih statističkih podataka ne može se saznati sa ciljem koje vrste eksploatacije je trgovina ljudima izvršena, niti koja je bila uloga osuđenog lica u izvršenju krivičnog dela. Najzad, iako su od nedavno podaci o žrtvama uključeni u pravosudnu statistiku, oni su dostupni za mali broj žrtava tako da nije moguće izvoditi pouzdane zaključke o žrtvama prema polu i uzrastu.

U poređenju sa državnim statistikom, podaci dobijeni prethodnim istraživanjima sadrže više informacija o trgovcima ljudima. Međutim, i ti podaci se, kao uostalom i u drugim zemljama, uglavnom odnose na slučajeve koji su procesuirani ili na drugi način bili poznati zaposlenima u okviru krivičnog pravnog sistema. Osim toga, većina ovih istraživanja se prevashodno bavila žrtvama, tako da su podaci o izvršiocima uglavnom prikupljeni uzgredno, ili od osoba, uključujući i same žrtve, koje su imale veoma ograničenu količinu informacija o izvršiocima.

Istraživanje koje sam sprovela na uzorku sudskih presuda pokazalo je da su presude veoma dobar izvor podataka o trgovcima ljudima, i da, u poređenju sa statističkim podacima i podacima iz ranijih istraživanja, daju najobuhvatniju sliku o tome ko su trafikeri, šta i na koji način rade i ko su njihove žrtve. Ipak, osnovni nedostatak ovih podataka, osim što su ograničeni na osuđena lica, je relativno često nebeleženje pojedinih podataka, poput nacionalnosti i zaposlenosti izvršilaca, što se po svoj prilici može pripisati nemarnosti sudske administracije. Ipak, uz dosledniji unos svih relevantnih podataka o izvršiocima, sudske presude mogu predstavljati odličan izvor podataka o osuđenim trgovcima ljudima.

6. Zaključak

Čini se da svi dostupni podaci ukazuju da postoji dosta sličnosti, ali da ima i razlika, između trgovaca ljudima u Srbiji i drugim zemljama u razvoju. Kao što je očekivano, sličnosti su više izražene u poređenju sa susednim i drugim istočnoevropskim zemljama, nego sa drugim zemljama. Takođe, raspoloživi podaci o trgovcima ljudima u Srbiji iz različitih izvora uglavnom daju sličnu sliku o trgovcima ljudima. Na to najverovatnije ima uticaja činjenica da se većina prezentiranih podataka, uključujući i podatke dobijene istraživanjem, odnosi na slučajeve koji su procesuirani ili na drugi način poznati zaposlenima u okviru krivičnog pravnog sistema. Samim tim, najveći deo raspoloživih podataka se pre svega odnosi na one trgovce ljudima koji su na neki način bili u kontaktu sa krivičnim pravnim sistemom, a manje stvarno stanje. Sasvim je jasno da ne znamo gotovo ništa o stvarnim razmerama ove pojave, i veoma malo o trgovcima ljudima koji nisu osuđeni. S druge strane, podaci kojima raspolažu sudovi, poput podataka iz sudskih presuda, nisu na adekvatan način iskorišćeni za obuhvatnije statističke i pravne analize.

Može se zaključiti da raspoloživi podaci ne predstavljaju sasvim pouzdanu osnovu za kreiranje efektivne preventivne i kaznene politike, ali da se iz njih ipak dosta toga može saznati. Ipak, njihovo dalje usavršavanje i bolja iskorišćenost za evaluaciju dosadašnje prakse je od velikog značaja. Naime, bolje poznavanje karakteristika trafikera u zemljama porekla i tranzita, njihovih metoda „poslovanja” i načina na koji krivično pravni sistem postupa sa njima, može biti od izuzetne važnosti za izgradnju odgovarajuće politike suzbijanja trgovine ljudima, kao i

celokupne državne strategije za povećanje sigurnosti ljudi i poštovanje ljudskih prava. I to ne samo u ovim zemljama, nego i u zemljama destinacije.

To, drugim rečima, znači da je od velikog značaja zasnivati državne odluke u ovoj oblasti na kvalitetnim i obuhvatnim podacima. Bez toga, politike koje nisu bazirane na kvalitetnim podacima uglavnom su opsednute represijom i neefikasne, što, sa svoje strane, samo uvećava armiju žrtava i izvršilaca ne nudeći im prihvatljivu legalnu alternativu.

7. Literatura

- Čopić, S., (2009,) „The characteristics of male trafficking in Serbia“. u: Nikolić-Ristanović, V. (ur.) Male trafficking in Serbia. (str. 81-133) Beograd. Viktimološko društvo Srbije i Prometej
- EUROPOL (2006) Trafficking of women and children for sexual exploitation in the EU: The involvement of Western Balkans organised crime. Available online at www.europol.europa.eu/...Crime.../Western_Balkans_THB_Threat_Assessment.PDF
- Mijalković, S., (2009) Suprotstavljanje trgovini ljudima i krijumčarenju migranata. Beograd, Službeni Glasnik.
- Nikolić-Ristanović, V., Čopić, S., Milivojević, S., Simeunović-Patić, B. and Mihić, B., (2004), Trafficking in people in Serbia, Beograd, Viktimološko društvo Srbije i Prometej.
- Nikolić-Ristanović, V., (2009) 'Victimogenic and criminogenic factors of male trafficking in Serbia'. In Nikolić-Ristanović, V., (ur) Male Trafficking in Serbia. (str.219-243) Beograd: Viktimološko društvo Srbije i Prometej.
- Nikolić-Ristanović, V. (2011) „Human traffickers in Serbia“. U: Antonopoulos, G.A., Groenhuijsen, M., Harvey, J., Kooijmans, T., Maljevic, A. & von Lampe, K. (ur) Usual and Unusual Organising Criminals in Europe and Beyond: Profitable Crimes, from Underworld to Upperworld. Apeldoorn/Antwerpen/Portland: Maklu, str. 173-187.
- Sankar, S., (2004), A report on trafficking on women and children in India, 2002-2003 (Vol. 1). New Delhi: NHRC - UNIFEM - ISS.
- Schloenhardt, A., (1999), Organised Crime and the Business of Migrant Trafficking. New York: Kluwer Law.
- Surtees, R., (2005), Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe. Geneva: International Organisation for Migration.
- Surtees, R., (2008a), „Traffickers and Trafficking in Southern and Eastern Europe: Considering the Other Side of Human Trafficking“, European Journal of Criminology, 5(1), 39-68.

- Surtees R., (2008b), *IOM Global Database Thematic Research Series: Trafficking of Men – A Trend Less Considered. The case of Belarus and Ukraine*. Geneva: International Organisation for Migration.
- The CRADLE (2006), *Grand illusions, Shattered Dreams. Report on the status of human trafficking in Kenya*. Nairobi: The CRADLE.
- Vlad, F., (2006), *Merchants of Living Souls: Traffickers of Human Beings in Romania*, MA thesis, Stanford University. Available online at: http://www.law.stanford.edu/publications/dissertations_theses/diss/VladFlorintft2006.pdf

Vesna Nikolić-Ristanović

WHAT WE KNOW ABOUT HUMAN TRAFFICKERS IN SERBIA: EXISTING DATA AND THEIR IMPORTANCE FOR CREATION OF APPROPRIATE CRIME POLICY

On the basis of the analyses of available data about human traffickers in Serbia, the paper intends to contribute to so far limited knowledge about them. The image about human traffickers obtained from different data sources in Serbia is compared with the image based on data from other developing countries. Moreover, the paper intends to analyze data about human traffickers from various sources in Serbia and to establish what we can learn from them as well as what is the quality of information they contain. Finally, the author tends to identify possible implications of the quality of data about human traffickers on the creation of appropriate crime suppression and prevention policy.

Key words: *human traffickers, Serbia, developing countries, crime data, crime policy*